

คู่มือ

การบริหารจัดการ

ศูนย์พักพิงชั่วคราว

จัดทำโดย
กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
กระทรวงมหาดไทย
ตุลาคม ๒๕๕๔

คำนำ

สถานการณ์อุทกภัยที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงใต้ได้รับผลกระทบในวงกว้าง ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ทรัพย์สิน และสร้างความเดือดร้อนแก่การดำรงชีวิตของประชาชนเป็นจำนวนมาก และมวน้ำจำนวนมากได้ไหลหลากจากทุ่งเจ้าพระยาตอนกลางลงสู่กรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑล โดยมีผู้ประสบภัยต้องอพยพออกจากที่อยู่อาศัยมาขึ้น ศูนย์พักพิงชั่วคราวที่หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนจัดไว้ในพื้นที่ต่างๆ จำนวนหลายหมื่นคน และอาจเพิ่มจำนวนเป็นหลายแสนคน

นายกรัฐมนตรี (นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร) ได้มีบัญชาบัญชาให้กระทรวงมหาดไทยจัดทำ “คู่มือบริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราว” เพื่อเป็นแนวทางให้จังหวัด/กรุงเทพมหานคร อำเภอ/เขต ตำบล/แขวง ให้เป็นต้นแบบในการเปิดศูนย์พักพิงชั่วคราวให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยสามารถปรับปรุงเพิ่มเติมจากคู่มือได้ตามความต้องการและสภาพภูมิสังคมของพื้นที่ โดยเน้นการบูรณาการจากทุกภาคส่วน รวมทั้งผู้ประสบภัยเอง ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในศูนย์พักพิงชั่วคราว กระทรวงมหาดไทยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าทุกหน่วยงานจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ต่อไป

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	I
๑. บทนำ	
คำนิยาม	๑
๒. องค์ประกอบของศูนย์พักพิงชั่วคราว	
๒.๑ สถานที่	๒
๒.๒ โครงสร้างของศูนย์พักพิงชั่วคราว	๓
๒.๓ ปัจจัยความจำเป็นขั้นต่ำของศูนย์พักพิงชั่วคราวอื่นๆ	๕
๒.๔ การบริหารจัดการข้อมูลผู้อพยพ	๖
๓. การจัดระเบียบและการอำนวยความสะดวกในศูนย์พักพิงชั่วคราว	
๓.๑ การจัดระเบียบศูนย์พักพิงชั่วคราวและการอำนวยความสะดวก	๗
๓.๒ การดูแลความปลอดภัยบ้านเรือนของผู้อพยพ	๗
๓.๓ การอำนวยความสะดวกแก่ผู้อพยพ	๗
๓.๔ การแจ้งความเคลื่อนไหวของสถานการณ์	๘
๔. กิจกรรมของผู้อพยพในศูนย์พักพิงชั่วคราว	
๔.๑ กระบวนการในศูนย์พักพิงชั่วคราว	๙
๔.๒ กิจกรรมเน้นหนัก	๙
๔.๓ กิจกรรมประจำวัน	๙
๔.๔ การประเมินความพึงพอใจ	๑๐
๕. การปิดศูนย์พักพิงชั่วคราวและการอพยพกลับ	๑๒
๖. ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราว	
๖.๑ Check List ที่เป็นกิจกรรมและภารกิจที่จำเป็นสำหรับการจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว	๑๓
๖.๒ ด้านระบบฐานข้อมูล	๑๔
๖.๓ ด้านการอำนวยความสะดวกและการสื่อสาร	
๑๔	
๖.๔ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม การจราจร ความปลอดภัย	๑๔
๖.๕ ด้านเครื่องอุปโภคบริโภค	๑๔
๖.๖ ด้านการบริจาด	๑๔
ภาคผนวก ก การเสริมสร้างอาชีพผู้ประสบภัยในศูนย์พักพิงชั่วคราว	๑๕

สารบัญแผนผัง

หน้า

แผนผังที่ ๒.๑	โครงสร้างศูนย์พักพิงชั่วคราว	๔
แผนผังที่ ๔.๑	กระบวนการในศูนย์พักพิงชั่วคราว	๑๑

บทที่ ๑

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยประสบกับสถานการณ์อุทกภัยที่มีความรุนแรงและแผ่ขยายไปเป็นวงกว้างครอบคลุมในหลายพื้นที่ ทั้งพื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่นิคมอุตสาหกรรม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และสถานที่สำคัญๆ เช่น วัด โรงเรียน โรงพยาบาล สถานที่ราชการต่าง ๆ ตลอดจนพื้นที่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชน ล้วนแต่ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ดังกล่าว สถานการณ์ภัยที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การปกครองบ้านเมือง ที่สำคัญคือส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชน ผู้ประสบอุทกภัย ซึ่งได้รับความเสียหายทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน ความสับสนและความโกลาหลในการตอบโต้สถานการณ์ภัยที่เกิดขึ้นของประชาชนในแต่ละพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่พยายามต่อสู้กับกระแสน้ำที่มีปริมาณมาก ซึ่งท้ายที่สุดก็ไม่สามารถต้านทานได้ และจำเป็นต้องอพยพโยกย้ายออกจากที่อยู่อาศัยเพื่อรักษาชีวิตรอด ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารจัดการในการปกป้องคุ้มครองผู้ประสบภัยเป็นไปอย่างมีระบบลดความสับสนวุ่นวายที่จะเกิดขึ้น และผู้ได้รับผลกระทบได้รับบริการด้านต่าง ๆ ที่ตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานอย่างเพียงพอและได้มาตรฐาน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจที่มีความพร้อมในการดำเนินชีวิตต่อไปอย่างปกติสุข นายกรัฐมนตรี (นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร) ได้เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นในเรื่องดังกล่าวข้างต้น จึงมีบัญชาให้กระทรวงมหาดไทยจัดทำคู่มือการบริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราว เพื่อให้จังหวัด/กรุงเทพมหานคร อำเภอ/เขต และตำบล/แขวง สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานด้านศูนย์พักพิงชั่วคราวที่เหมาะสมต่อไป

➤ คำนิยาม

๑. *ศูนย์พักพิงชั่วคราว* หมายถึง สถานที่ซึ่งได้จัดเตรียมไว้สำหรับผู้ประสบภัยที่ต้องย้ายออกจากที่อยู่อาศัยเดิม ซึ่งได้รับผลกระทบจากอุทกภัยหรือสาธารณภัยประเภทอื่น ๆ จนไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ มาอาศัยพักพิงชั่วคราวอยู่จนกว่าสถานการณ์ภัยพิบัติจะยุติ และมีการอพยพกลับที่ตั้งเดิมด้วยความเรียบร้อย

๒. *การเลือกทำเลที่ตั้ง (Location)* หมายถึง การกำหนดสถานที่ที่มีความปลอดภัยและเหมาะสมต่อการบริหารจัดการในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย ซึ่งรายละเอียดความเหมาะสมในการเลือกทำเลที่ตั้ง ได้กล่าวไว้ในบทต่อไป

๓. *สภาพสถานที่ตั้ง (Condition)* หมายถึง ปัจจัยที่ควรมีของศูนย์พักพิงชั่วคราว อันประกอบด้วย ความเพียงพอของทรัพยากร ขนาดของพื้นที่ที่ใช้เป็นศูนย์พักพิง ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพอนามัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดของสภาพสถานที่ตั้งได้กล่าวไว้ในบทต่อไป

บทที่ ๒

องค์ประกอบของศูนย์พักพิงชั่วคราว

๒.๑ สถานที่

สถานการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีความรุนแรงอย่างยิ่งขนาดทำให้ต้องมีการอพยพประชาชนออกจากที่อยู่อาศัยหรือเจ้าของกิจการและคนงานออกจากที่ประกอบการ ซึ่งในสถานการณ์เช่นนี้รัฐมีหน้าที่ปกป้อง ค้ำครอง และให้ความช่วยเหลือผู้อพยพเหล่านั้น โดยการให้บริการและจัดให้มีศูนย์พักพิงชั่วคราวแก่ผู้อพยพตามหลักมนุษยธรรม ดังนั้น รัฐจึงต้องจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

๑) การคัดเลือกสถานที่ตั้งศูนย์พักพิง (Site Selection) โดยคำนึงถึงความปลอดภัย ไม่เสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วมซ้ำอีก ต้องมีการคมนาคมสะดวก มีความพร้อมของสาธารณูปโภค เช่น ประปา ไฟฟ้า เป็นต้น เป็นพื้นที่ที่อยู่เหนือระดับน้ำท่วม และต้องมีพื้นที่เป็นคลังสินค้าของบริจาค พื้นที่สำหรับคลินิก และสำนักงาน

๒) สภาพของสถานที่ตั้งศูนย์พักพิง (Conditions) จำต้องมีปัจจัยพื้นฐานขั้นต่ำที่จำเป็น ดังนี้

(๑) มีทรัพยากรในปริมาณที่เพียงพอ (availability of resources) โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งโดยปกติแล้ว คน ๑ คน จำเป็นต้องใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคประมาณ ๑๕ - ๒๐ ลิตรต่อวัน

(๒) ขนาดของพื้นที่ (size) โดยทั่วไปแล้ว ผู้อพยพ จำเป็นต้องใช้พื้นที่ในการใช้ชีวิตอย่างน้อย ๓๐ ตร.ม. ต่อคน แต่ถ้าต้องอพยพเป็นเวลานาน และจำเป็นต้องมีการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ จะต้องใช้พื้นที่อย่างน้อย ๔๕ ตร.ม. ต่อคน

(๓) สภาพทางกายภาพของพื้นที่ตั้ง (geology and topography) ควรในพื้นที่ลาดเอียงเล็กน้อยเพื่อการระบายน้ำ หากเกิดฝนตก ไม่ควรอยู่ในที่ราบเพราะอาจก่อให้เกิดน้ำท่วมขังและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคได้

(๔) ต้นไม้ และพืชพันธุ์ต่างๆ (trees and vegetation) ไม่ควรทำลายหรือถอนทิ้ง เพราะต้นไม้และพืชต่างๆ จะช่วยให้ร่มเงา ลดการพังทลายของหน้าดิน และดักฝุ่นละออง ทำให้ศูนย์อพยพน่าอยู่ และปลอดภัยยิ่งขึ้น

(๕) ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (environmental and disease risks) ไม่ควรตั้งศูนย์อพยพในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดภัยพิบัติอื่นๆ เช่น น้ำท่วม ลมกรรโชกแรง หรือเสี่ยงต่อโรคติดต่อ เช่น มาลาเรีย เป็นต้น

๒.๒ โครงสร้างศูนย์พักพิงชั่วคราว

โครงสร้างศูนย์พักพิงชั่วคราว เป็นไปตามแผนผังที่ ๒.๑ ประกอบด้วย

๑) หัวหน้าศูนย์พักพิงชั่วคราว (Camp Chief)

เป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้บริหารของพื้นที่ หรือเป็นผู้มีประสบการณ์ในการจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราว ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้นำในศูนย์พักพิงชั่วคราว และเป็นผู้ประสานงานการดำเนินงานทุกเรื่องทั้งจากภายนอกด้วย รวมทั้งเป็นโฆษกของศูนย์พักพิงชั่วคราว และเข้าร่วมการประชุมกับคณะต่าง ๆ ระดับเหนือขึ้นไปในการแก้ไขปัญหา

๒) ฝ่ายปฏิบัติการ ประกอบด้วย

๒.๑) ด้านประสานผู้ประสบภัย เป็นการประสานกับผู้ประสบภัยให้ทราบถึงความต้องการความช่วยเหลือ

๒.๒) ด้านแพทย์ฉุกเฉิน เป็นการปฏิบัติการช่วยเหลือด้านการแพทย์ฉุกเฉิน

๒.๓) ด้านการบรรเทาทุกข์ เป็นการบรรเทาทุกข์เบื้องต้นด้านปัจจัยสี่

๓) ฝ่ายอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย

๓.๑) ด้านอำนวยความสะดวกและการสื่อสาร

- การลงทะเบียนผู้อพยพ ทั้งอพยพเข้าและกลับออกไป
- หน่วยประสานงานภายในและภายนอกของศูนย์พักพิงชั่วคราว
- ระบบการสื่อสารของศูนย์พักพิงชั่วคราว
- ข้อมูลบุคคลของผู้อพยพ
- รายงานการปฏิบัติงาน รายการค่าใช้จ่าย
- การรับบริจาค และจัดทำบัญชีสิ่งของบริจาค

๓.๒) ด้านประกอบเลี้ยง

- กำหนดตารางเวลาการแจกจ่ายอาหารประจำวัน
- กำหนดจุดรับอาหารในแต่ละวัน
- จัดหาวัตถุดิบในการประกอบอาหาร
- ประเมินสถานการณ์ด้านอาหารและน้ำดื่ม โดยมีปัจจัยประกอบคือ ผู้อพยพและเครื่องบริโภคที่มีอยู่ และสัดส่วนที่เหมาะสมต่อการให้บริการผู้อพยพในแต่ละวัน
- จัดหาภาชนะและอุปกรณ์ในการประกอบอาหาร

๓.๓) ด้านการส่งเสริมอาชีพ

- จัดให้มีการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพสังคม ความถนัดและทักษะของผู้ประสบภัย
- จัดหาวิทยากรและตารางเวลาการฝึกอบรมอาชีพในแต่ละวัน
- ให้ความรู้ และคำแนะนำในการสร้างอาชีพหลังน้ำลด

๓.๔) ด้านการรักษาพยาบาล สุขอนามัย และสันติภาพ

- จัดให้มีสถานพยาบาลในศูนย์พักพิงชั่วคราวที่เพียงพอ และดูแลด้านสุขอนามัย

แผนผังที่ ๒.๑

- จัดให้มีทีมสำหรับปรึกษาด้านสุขภาพจิตในแต่ละวัน
 - จัดให้มีทีมแพทย์ประจำวัน ตรวจสุขภาพผู้ป่วย
 - จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น เต้นแอโรบิก
 - จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ฟีกสมาธิ เล่นเกม เป็นต้น
- ๓.๕) ด้านพัสดุ ครุภัณฑ์ และสถานที่
- จัดโครงสร้างการจัดการพื้นที่ของศูนย์พักพิงชั่วคราวให้เป็นระเบียบและเป็นระบบ
 - จัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ เครื่องใช้ที่จำเป็นต่อศูนย์พักพิงชั่วคราว
 - การทำความสะอาดสถานที่ กำจัดสิ่งสกปรก การดูแลสุขา
 - จัดหาพื้นที่สำหรับซักล้าง และทำความสะอาดส่วนบุคคล
- ๓.๖) ด้านขนส่งและความปลอดภัย
- จัดพาหนะขนส่งสิ่งของ รวมถึง กรณีฉุกเฉิน เช่น ผู้ป่วย
 - จัดให้มีพาหนะอย่างน้อย ๑ คัน ตลอด ๒๔ ชั่วโมง
 - จัดระเบียบการจราจรและเส้นทางคมนาคม สำหรับเข้า-ออกพื้นที่อพยพ
 - จัดระบบการรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยในพื้นที่อพยพ

๒.๓ ปัจจัยความจำเป็นขั้นต่ำของศูนย์พักพิงชั่วคราวอื่น ๆ

- ๑) อัตราส่วนสำหรับเจ้าหน้าที่ต่ออพยพ คือ ๑:๕๐
- ๒) มีการแบ่งหน้าที่ของผู้อพยพ ได้แก่ การช่วยทำความสะอาดศูนย์พักพิงชั่วคราว ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของศูนย์พักพิงชั่วคราว ช่วยรักษาความสงบ หรืออาจสมัครเป็นอาสาสมัครภายในศูนย์พักพิงชั่วคราว ดูแลและรับผิดชอบพื้นที่ที่ตนเองอยู่
- ๓) มาตรฐานสากลของการประเมินและจัดสรรพื้นที่ใช้สอยในศูนย์พักพิงชั่วคราว

ประเภทของพื้นที่ใช้สอย		ปริมาณ/คน	หมายเหตุ
พื้นที่ศูนย์อพยพ	พื้นที่ทั้งหมด	๓๐ - ๔๕ ตร.ม. ต่อ คน	
พื้นที่ใช้อาศัย	พื้นที่ต่อคน	๓.๕ ตร.ม. ต่อคน	
	ช่วงห่างระหว่างพื้นที่ใช้อาศัย	ต้องเว้นช่วงห่าง ๕๐ ม. ทุกๆ พื้นที่ใช้อาศัย ๓๐๐ ม.	
	จุดให้บริการน้ำ	๑ จุดต่อผู้อพยพ ๘๐ - ๕๐๐ คน ขึ้นอยู่กับลักษณะและปริมาณการไหลของน้ำ	
พื้นที่ใช้ประโยชน์	ส้วม	๑ จุด ต่อ ผู้อพยพ ๒๐ - ๕๐ คน	๖ - ๕๐ ม. จากที่อาศัย และ ๓๐ ม. จากแหล่งน้ำ
	ที่ซักล้าง	๑ จุด ต่อ ผู้อพยพ ๑๐๐ - ๒๕๐ คน	
	ที่ทิ้งขยะ	๒ จุด ต่อ ผู้อพยพ ๘๐ คน	

ประเภทของพื้นที่ใช้สอย		ปริมาณ/คน	หมายเหตุ
พื้นที่ให้บริการด้าน สุขภาพ	โรงพยาบาลสำหรับรับ ผู้ป่วยส่งต่อ	๑ แห่ง ต่อผู้ป่วยพย ๒๐๐,๐๐๐ คน	
	สถานพยาบาล	๑ แห่ง ต่อผู้ป่วยพย ๒๐,๐๐๐ คน	
	จุดกำจัดของเสียทาง การแพทย์	๑ แห่ง ต่อ ๑ สถานพยาบาล	
โรงครัว	โรงครัว	๑ จุด ต่อผู้ป่วยพย ๒๐,๐๐๐ คน	
	ส้วม	๑ จุด ต่อผู้ใหญ่ ๒๐ - ๕๐ คน และ ๑ จุด ต่อเด็ก ๑๐ - ๒๐ คน	
จุดแจกสิ่งของ	จุดแจกสิ่งของ	๔ จุด ต่อผู้ป่วยพย ๒๐,๐๐๐ คน	
จุดรับลงทะเบียน/ ส่ง ต่อ	ส้วม	๑ จุด ต่อผู้ใช้บริการ ๕๐ คน	
จุดอำนวยความสะดวกและ สำนักงาน	สำนักงานหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สถานที่สำหรับจัดประชุม และการติดตามการ แจกจ่ายและรับสิ่งของช่วยเหลือ		
	มักตั้งอยู่บริเวณทางเข้าศูนย์อพยพเพื่อที่รถบรรทุกจะได้ไม่ต้องผ่านพื้นที่พักอาศัย และ เพื่อความปลอดภัยของโกดังเก็บสิ่งของช่วยเหลือ		
	ส้วม	๑ จุด ต่อเจ้าหน้าที่ ๒๐ คน	

๒.๔ การบริหารจัดการข้อมูลผู้อพยพ

การบริหารจัดการข้อมูลในศูนย์อพยพเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นที่สุดของการบริหารจัดการศูนย์อพยพ โดย
ข้อมูลที่จำเป็นต้องเก็บบันทึก (Documentation and Data records) ประกอบด้วย

๑) ข้อมูลประชากรผู้อพยพ (*population data*) มีความสำคัญอย่างมากต่อการวางแผน
การจัดบริการ และการให้ความช่วยเหลือ

๒) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อพยพ (*confidential records*) เป็นข้อมูลของผู้อพยพที่จำเป็นต้อง
ใช้เมื่อปิดศูนย์อพยพเพื่อความต่อเนื่องในการดำเนินชีวิต เช่น บันทึกสุขภาพที่ได้รับขณะอยู่ในศูนย์อพยพ เป็น
ต้น

๓) ข้อมูลด้านธุรการ (*administrative documents*) คือ รายงานการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับ
การบริหารจัดการศูนย์อพยพทั้งหมด เช่น รายงานการปฏิบัติงาน สมุดบัญชี รายการค่าใช้จ่าย เป็นต้น

การจัดระเบียบและการอำนวยความสะดวกในศูนย์พักพิงชั่วคราว

๓.๑ การจัดระเบียบศูนย์พักพิงชั่วคราวและการอำนวยความสะดวก

๑) หน่วยอพยพควรประสานงานล่วงหน้ากับหน่วยงานที่เป็นเจ้าของสถานที่ปลอดภัยสำหรับการอพยพในการจัดพื้นที่ที่เหมาะสมกับจำนวนประชาชนที่จะอพยพเข้ามา หากเนื้อที่ไม่เพียงพอจะต้องจัดหาสถานที่ปลอดภัยแห่งอื่นไว้รองรับ โดยศึกษาจากฐานข้อมูลประชากรในชุมชนหรือหมู่บ้านเป้าหมาย

๒) ศูนย์พักพิงชั่วคราวควรแบ่งกำลังคนส่วนหนึ่งมาทำความสะอาดสถานที่ปลอดภัยสำหรับการอพยพให้ถูกสุขลักษณะ

๓) ศูนย์พักพิงชั่วคราวควรจัดเตรียมสถานที่ปลอดภัยสำหรับการอพยพให้มีระบบสาธารณสุขไปภาคพื้นฐานให้แก่ผู้อพยพตามมาตรฐานขั้นต่ำ

๔) ศูนย์พักพิงชั่วคราวควรจัดแบ่งพื้นที่อพยพให้เป็นสัดส่วนของแต่ละครอบครัวหรือของแต่ละชุมชนให้เป็นระเบียบ เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่การสื่อสาร การสงเคราะห์ และการเก็บข้อมูล

๕) ศูนย์พักพิงชั่วคราวควรจัดระเบียบเวรยามโดยอาจประสานงานขอกำลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่หรือใช้กำลังจากหน่วยอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนหรือจัดหาอาสาสมัครจากประชาชนผู้อพยพเพื่ออำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่ผู้อพยพ

๓.๒ การดูแลความปลอดภัยบ้านเรือนของผู้อพยพ

ศูนย์พักพิงชั่วคราวควรประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่เพื่อจัดกำลังสายตรวจไปดูแลบ้านเรือนของผู้อพยพเป็นระยะๆ หากกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่เพียงพอ ศูนย์พักพิงชั่วคราวอาจขอรับกำลังสนับสนุนจากหน่วยอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนหรือจัดหาอาสาสมัครจากประชาชนผู้อพยพ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือ ข้อมูลสถานการณ์ภัยพิบัติที่เป็นปัจจุบัน ภายหลังจากเสร็จภารกิจควรนำข้อมูลกลับมารายงานหัวหน้าศูนย์พักพิงชั่วคราว เพื่อแจ้งข้อมูล/ข่าวสารแก่ผู้อพยพโดยเร็ว จะทำให้ผู้อพยพหมดความกังวลในความปลอดภัยในทรัพย์สินของตน

๓.๓ การอำนวยความสะดวกแก่ผู้อพยพ

ศูนย์พักพิงชั่วคราวควรอำนวยความสะดวกด้านปัจจัยสี่เป็นอันดับต้น และปัจจัยเสริมอีกหลายประการตามความเหมาะสมและความพร้อมของศูนย์พักพิงแต่ละแห่ง เพื่อให้ผู้อพยพมีขวัญกำลังใจภายใต้สถานการณ์ฉุกเฉิน ตามตัวอย่าง ดังนี้

- ๑) สถานที่ปลอดภัยสำหรับการอพยพ ศูนย์พักพิงชั่วคราวควรให้ความสำคัญในด้านความสะอาด ให้ถูกสุขลักษณะ โดยประกาศให้ผู้อพยพทุกคนช่วยรักษาความสะอาดสิ่งที่ใช้ร่วมกัน เช่น ห้องน้ำ อาคารศูนย์พักพิงชั่วคราว เป็นต้น และรักษาความสะอาดพื้นที่ที่ครอบครัวหรือกลุ่มผู้อพยพครอบครอง
- ๒) การจัดสัดส่วนบริเวณปรุงอาหาร ศูนย์พักพิงชั่วคราวควรจัดสัดส่วนบริเวณปรุงอาหารให้ถูกสุขลักษณะและให้อยู่ในบริเวณที่จะไม่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุหรือก่อให้เกิดอัคคีภัยขึ้นได้
- ๓) การจัดระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน ศูนย์พักพิงชั่วคราวควรมีข้อมูลความต้องการการใช้น้ำบริโภค น้ำอุปโภค กระแสไฟฟ้า เพื่อให้การจัดหาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานเพียงพอกับความต้องการ และควรมหาแหล่งสำรองในกรณีที่ผู้อพยพต้องพักอาศัยอยู่ในศูนย์พักพิงชั่วคราวเป็นเวลายาวนานขึ้น
- ๔) การจัดสัดส่วนพื้นที่รักษาพยาบาล พื้นที่ซักล้างพื้นที่ พื้นที่ตากผ้า พื้นที่ออกกำลังกาย พื้นที่สันทนาการ พื้นที่ประกอบศาสนกิจให้สอดคล้องกับจำนวนผู้อพยพ
- ๕) การจัดระบบรับของบริจาค ควรจัดระบบรับของบริจาค โดยจัดให้มีสถานีรับบริจาค (อาจมีหลายจุด) สำรวจความต้องการรับของบริจาค ตามลำดับความสำคัญสำหรับแต่ละครอบครัวหรือแต่ละกลุ่ม เมื่อมีของบริจาคมาถึงให้พยายามกระจายแก่ผู้อพยพตามความต้องการอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

๓.๔ การแจ้งความเคลื่อนไหวของสถานการณ์

ศูนย์พักพิงชั่วคราวควรติดตามความเคลื่อนไหวของสถานการณ์อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องจากทางสื่อทุกทางและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลข่าวสารดังกล่าวมาแจ้งแก่ผู้อพยพทุกระยะ เพื่อให้ผู้อพยพผ่อนคลายความวิตกกังวล และเมื่อมีข่าวสารยืนยันอย่างชัดเจนจากผู้บังคับบัญชาถึงการยกเลิกสถานการณ์ให้รับแจ้งผู้อพยพเตรียมพร้อมในการอพยพกลับสู่ที่ตั้งต่อไป

กิจกรรมของผู้อพยพในศูนย์พักพิงชั่วคราว

๔.๑ กระบวนการในศูนย์พักพิงชั่วคราว

กระบวนการในศูนย์พักพิงชั่วคราวตาม แผนผังที่ ๔.๑ เป็นแนวทางที่จังหวัด/กรุงเทพมหานคร อำเภอบางเขตและตำบล/แขวง ควรนำไปเป็นแนวปฏิบัติพื้นฐานหรือปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ได้

๔.๒ กิจกรรมเน้นหนัก

กิจกรรมสำคัญที่เน้นหนักเป็นพิเศษ คือ การสร้างงาน การสร้างอาชีพ การสันตนาการ การผ่อนคลายจิตใจ การดูแลสุขภาพจิต เช่น การจ้างกลุ่มแม่บ้านทำอาหาร การจ้างกลุ่มผู้อพยพทำความสะอาด การตั้งกลุ่มผู้อพยพซ่อมแซมเครื่องมือเครื่องใช้ การจ้างกลุ่มผู้อพยพจัดทำเครื่องมือจับปลา การสร้างกลุ่มผู้อพยพผลิตเรือหรือแพ การจ้างกลุ่มผู้อพยพสำรวจข้อมูลความเสียหายของพื้นที่ต่างๆ การจ้างกลุ่มผู้อพยพรักษาความปลอดภัย การจ้างกลุ่มผู้อพยพบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ การจ้างกลุ่มผู้อพยพส่งอาหาร น้ำดื่มแก่ประชาชนผู้ไม่ยอมอพยพออกจากบ้านเรือน เป็นต้น มีตัวอย่างการเสริมสร้างอาชีพผู้ประสบภัยในศูนย์พักพิงชั่วคราว ซึ่งจัดทำโดย นายอรพงศ์ เทียนเงิน หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๑ - ๗๓๓ - ๔๔๔๓ ในภาคผนวก ก

๔.๓ กิจกรรมประจำวัน

เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์พักพิงชั่วคราวพึงกำหนดกิจกรรมประจำวันที่เหมาะสมสำหรับผู้อพยพที่ได้รับการจัดแบ่งประเภท ผู้สูงอายุ เด็ก ทารก ผู้พิการ สตรี แล้ว กิจกรรมประจำวันควรประกอบด้วย

- ๑) การให้ข้อมูล/ข่าวสารประจำวันแก่ผู้อพยพ อย่างน้อยวันละ ๓ ครั้ง
- ๒) การทำความสะอาดที่พักพิง ห้องน้ำ อย่างน้อยวันละ ๑ ครั้ง
- ๓) การทำความสะอาดร่างกายและการทำภารกิจส่วนตัวประจำวัน
- ๔) การออกกำลังกาย
- ๕) การทำสมาธิ
- ๖) การรับประทานอาหาร
- ๗) การพักผ่อน
- ๘) การร้องเพลง
- ๙) การอ่านหนังสือ
- ๑๐) การเขียนหนังสือ
- ๑๑) การดูภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์
- ๑๒) การช่วยเหลือผู้อพยพที่อยู่ใกล้เคียง

ทั้งนี้ขอแนะนำว่าผู้อพยพพึงต้องช่วยกันรักษาความสงบและมีไมตรีจิตต่อเพื่อนผู้อพยพ

๔.๔ การประเมินความพึงพอใจ

หน่วยงานที่ได้รับมอบหมายในการบริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราวควรทำการประเมินความพึงพอใจโดยหน่วยของตนเองและโดยบุคคลที่สามในช่วงเวลาที่เปิดศูนย์พักพิงชั่วคราว และมีข้อเสนอแนะให้เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์พักพิงชั่วคราว ทำการสำรวจความต้องการและปัญหาอุปสรรคในการดำรงชีวิตของผู้อพยพ เป็นกิจวัตรทุกวันและ/หรือการทำกล่องรับความคิดเห็นประจำศูนย์พักพิงชั่วคราวโดยมีการประมวลผลนำเสนอคณะผู้บริหารศูนย์พักพิงชั่วคราวทุกวัน

แผนผัง ๔.๑

บทที่ ๕

การปิดศูนย์พักพิงชั่วคราวและการอพยพกลับ

การปิดศูนย์พักพิงชั่วคราวมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

๑. เมื่อสถานการณ์ภัยพิบัติได้สิ้นสุดลงประชาชนและผู้อพยพจำต้องได้รับข้อมูล/ข่าวสารในเวลาที่เหมาะสมโดยการประชุมหรือใช้ระบบกระจายเสียง

๒. เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์พักพิงชั่วคราวเตรียมความพร้อมสำหรับการอพยพกลับและรอรับแจ้งจุดอพยพกลับ

๓. ผู้นำชุมชนหรือผู้นำกลุ่มอพยพต้องจัดระเบียบและจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง ของการอพยพอย่างเป็นระบบ หากผู้อพยพต้องการกลับไปพื้นที่อาศัยอยู่เดิม ให้ไปประสานงานการอพยพกลับกับคณะเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์พักพิงชั่วคราว

๔. เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์พักพิงชั่วคราวบันทึกข้อมูลที่จำเป็นและจัดเตรียมเก็บเครื่องมือ อุปกรณ์และเอกสารกลับที่ตั้ง

๕. หัวหน้าศูนย์พักพิงชั่วคราวปิดศูนย์ฯและอพยพกลับ

ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราว

๖.๑ Check List ที่เป็นกิจกรรมและภารกิจที่จำเป็นสำหรับการจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว

ลำดับที่	กิจกรรม	ทำแล้ว	ยังไม่ได้ทำ
๑	มีข้อมูลประชากรในหมู่บ้าน/ชุมชนที่จะอพยพ		
๒	มีแผนการอพยพ		
๓	มีสถานที่จัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวรองรับผู้อพยพ		
๔	มีการจัดเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์พักพิงชั่วคราว และกำหนดผู้รับผิดชอบแต่ละฝ่าย		
๕	มีการจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตในศูนย์พักพิงชั่วคราว โดยเฉพาะด้านปัจจัยสี่ (อาหาร โรงครัว ห้องพัก ห้องสุขา ห้องพยาบาล ที่ทิ้งขยะ ฯลฯ)		
๖	ผู้รับผิดชอบในการอพยพ/ยานพาหนะ		
๗	การลงทะเบียนผู้อพยพ		
๘	การแยกประเภท/กลุ่มผู้อพยพ		
๙	การนำผู้อพยพเข้าที่พักอย่างเป็นระบบ		
๑๐	มีการให้ข้อมูล/ข่าวสารแก่ผู้อพยพ		
๑๑	มีการจัดกิจกรรมประจำวันสำหรับผู้อพยพ		
๑๒	มีการจัดกิจกรรมสร้างเสริมอาชีพผู้อพยพ		
๑๓	มีการประสานงานความต้องการรับการสนับสนุนที่จำเป็นอย่างเป็นระบบ (ผู้รับผิดชอบ)		
๑๔	มีการประเมินความพึงพอใจของผู้อพยพ		
๑๕	มีการจัดเตรียมการอพยพกลับ		
๑๖	มีการประกาศปิดศูนย์พักพิงชั่วคราว		

๖.๒ ด้านระบบฐานข้อมูล

- ๑) กำหนดผู้รับผิดชอบโครงสร้าง
- ๒) ศึกษาการออกแบบฟอร์มให้ตรงกับความต้องการกับหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการเพื่อสามารถส่งข้อมูลในระบบเดียวกัน
- ๓) ตั้งโต๊ะลงทะเบียนให้ชัดเจน มีการสรุปยอดที่ชัดเจนและสรุปข้อมูล ปัญหาให้ผู้บริหารทราบทุกวัน
- ๔) ควรบันทึกข้อมูลในช่วงเวลากลางคืน

๖.๓ ด้านการอำนวยความสะดวกและการสื่อสาร

- ๑) กำหนดผู้รับผิดชอบโดยตรง
- ๒) แต่งตั้งคณะทำงาน ซึ่งมีผู้ประสานงานทั้งหน่วยงานภายนอกและหน่วยงานภายใน และควรมีการประชุมร่วมกันทุกวัน
- ๓) กำหนดหัวหน้าผู้อพยพ
- ๔) เตรียมพร้อมทรัพยากรโดยเฉพาะยานพาหนะและเครื่องมือสื่อสาร
- ๕) กำหนดจุดประชาสัมพันธ์ จุดแจ้งข่าว จุดลงทะเบียน จุดรับบริจาค จุดทำกิจกรรมต่างๆประจำวัน
- ๖) ติดบอร์ดแผนผังโครงสร้างศูนย์พักพิงชั่วคราว ชื่อ-สกุล ผู้รับผิดชอบและหมายเลขโทรศัพท์ต่างๆ
- ๗) จัดระบบเวรยามเพื่อรักษาความปลอดภัย
- ๘) กำหนดกฎระเบียบสำหรับผู้อพยพในศูนย์พักพิงชั่วคราว
- ๙) มีกล่องรับความคิดเห็น

๖.๔ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม การจราจร ความปลอดภัย

- ๑) มีการสำรองน้ำ และสำรองพลังงานไฟฟ้า
- ๒) จัดที่ซักล้างและที่ตากผ้า
- ๓) จัดระบบการจราจรป้ายจราจร กรวยจราจร และพนักงานหรืออาสาสมัครการจราจร
- ๔) ควรแยกจุดรับบริจาค แยกจากบริเวณศูนย์พักพิง
- ๕) ทำทะเบียนสำหรับยานพาหนะของผู้อพยพและเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์พักพิงชั่วคราว
- ๖) จัดสถานที่จอดยานพาหนะ พร้อมทั้งป้ายบอกเส้นทาง
- ๗) จัดสถานที่ดูแลหรือพักพิงสัตว์เลี้ยงแยกส่วนจากสถานที่พักพิง

๖.๕ ด้านเครื่องอุปโภค บริโภค

- ๑) ควรจัดระบบส่งอาหารและน้ำดื่มตามเวลา
- ๒) ใช้สื่อ Social Network มาช่วยจัดการอาหารและน้ำดื่ม

๖.๖ ด้านการบริจาค

- ๑) จัดระบบการรับ การเก็บ และการแจกจ่าย
- ๒) จัดการประชาสัมพันธ์เรื่องการรับบริจาคให้สาธารณชนรับทราบ
- ๓) ควรเปิดช่องทางรับบริจาคทั้งระบบธนาคาร และ Internet
- ๔) มีจุดรับบริจาคหลายจุดเพื่อเพิ่มความสะดวกให้แก่ผู้บริจาค
- ๕) ควรลงทะเบียนแจกจ่ายให้ชัดเจน และมีระบบการแจกจ่ายเป็นรายครัวเรือน

ภาคผนวก ก

การเสริมสร้างอาชีพผู้ประสบภัย

ในศูนย์พักพิงชั่วคราว

ภาคผนวก ก

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายพระนาย สุวรรณรัฐ	ปลัดกระทรวงมหาดไทย
นายชนม์ชื่น บุญญานุสาสน์	รองปลัดกระทรวงมหาดไทย (หัวหน้ากลุ่มภารกิจด้านสาธารณสุขและพัฒนาเมือง)
นายวิบูลย์ สงวนพงศ์	อธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
นายบัณฑิต เทวิฑีวารักษ์	รองผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา ปฏิบัติหน้าที่รองอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
นายอรพงศ์ เทียนเงิน	ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี

ผู้จัดทำ

สำนักนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	
กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	
นายมนตรี ชนะชัยวิบูลวัฒน์	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
นางสาวชชฎาภร บุญพีระณัช	ผู้อำนวยการส่วนนโยบายภัยธรรมชาติ
นางสาวนันทินิตย์ ศรีจันทร์	หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป
ว่าที่ร้อยตรี พงศ์ชนก ยิงวิริยะ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
นางสาวดาวหวัน แสงอ่อง	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
นางสาวฉัตรทิพย์ ชุมพงศ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
นายศราวุธ พันธุ์สังวร	นักวิเคราะห์นโยบายและปฏิบัติการ
นางสาวอนัญญา เทียนหอม	นักวิเคราะห์นโยบายและปฏิบัติการ